

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ МУЗИКИ В КОНТЕКСТІ ЕКОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ

Людмила ДЕРЕВ'ЯНКО (Кіровоград)

У статті розглянуто питання розвитку та охорони голосу майбутніх вчителів музики з огляду на шкідливі прояви звукової енергії в інформаційному просторі, рекомендовано деякі шляхи голосової реабілітації студентів.

В статье рассмотрены вопросы развития и охраны голоса будущих учителей музыки с точки зрения экологически вредных проявлений звуковой энергии, рекомендованы некоторые пути голосовой реабилитации студентов.

Ключові слова: вокальна підготовка студентів, манери співу, екологічна культура, фонетичні вправи, охорона голосу.

Постановка проблеми. Інноваційні процеси в музично-педагогічному вихованні молоді зумовлені появою нових пріоритетних напрямків в різних галузях знань, які кристалізували як духовні їх начала так і окреслили деструктивні тенденції. Особливо значимими вони є в педагогічній освіті, де стоїть проблема виховання підростаючого покоління фізично, морально і духовно здорового.

У різних наукових джерелах методологічними засадами екологічної освіти людини є ідеї, концепції і положення, що розкривають систему ставлення її до навколишнього середовища, тому набуває важливого значення екологічна освіта майбутніх вчителів музики, які покликані формувати світогляд, моральність та екологічну культуру підростаючого покоління. Вона визначається як складне системне утворення, в основі якого лежить екоорієнтація, що складається з системи цінностей: екологічного способу життя (діяльності, спілкування, знань, освіченості, поведінки, почуттів, мислення),

екологічної свідомості (відповідальності та етики), екологічного світогляду [7].

В середині 90-х років минулого століття, при взаємодії трьох наукових дисциплін, екології, екологічної психології та педагогіки, виникли нові напрями екологічного спрямування. Важливість їх простежується у виявленні акцентуацій при розгляді наукових праць в яких розкривається семантика понять «екологічна свідомість» (Д.Дерябо, Л.В.Мойсєєва) «екологія культури» (М.М.Вересов, М.С.Каган) «екологія музичної культури» (Л.І. Мельнікас, Є.В. Назайкінський, Н.Г. Купріна), вони дають підстави активізувати та поширити здоров'язберігаючий напрямок вокально-мовленнєвої діяльності, який втілений в форму індивідуальних занять з постановки голосу і сольного співу.

Навчання студентів вокальному мистецтву на основі екологічного підходу розглядається нами як реалізація діяльності по безпечній роботі органів голосового апарату студента. Це дає підстави спиратися на наукові праці з вокальної педагогіки в яких виявлялися елементи екологічного підходу (Д.Л.Аспелунд, В.А.Багадуров, Л.Б. Дмитрієв, В.В.Ємельянов, В.П.Морозов, Р.Юссон та ін.).

Еволюція вокального мистецтва, з часів його народження і до появи «мікрофонного» співу, підпорядковувалась зміні вимог до виконавця і слухача. Нові інформаційні носії значним чином вплинули на природну основу співу, порушивши акустичне сприйняття слухачем співацького голосу. З огляду на це, для сучасного етапу розвитку вокального мистецтва виникає проблема екології слуху і

голосу співака - виконавця, а також екології слуху самого слухача, який сприймає спів.

Мета статті: окреслити необхідність впровадження екології музичної культури в навчально-виховний процес підготовки майбутнього вчителя музики; обґрунтувати необхідність функціонування інноваційних напрямків його професійної підготовки.

Виклад основного матеріалу. На більшості мистецьких факультетів педагогічних університетів, в інститутах мистецтв нині вокальна підготовка студентів здійснюється за розширеною програмою. Поява напрямків вокальної підготовки студентів у естрадній та народній манерах співу, є надзвичайно актуальною, оскільки вона зумовлена самим соціумом, і тому перед майбутнім вчителем стоїть завдання знати природу звукової палітри голосу, бути готовим зустрітися з молодіжною аудиторією, знати її вокальні інтереси і уподобання та професійно керувати процесом вокального розвитку молоді з позицій екологічного підходу. Такі видозміни породили низку проблем екологічного спрямування, що спонукають до більш виваженого підходу як до самого процесу вокальної підготовки студентів, так і до його результату, зумовленого професійною діяльністю вчителя в навчальному закладі.

Важливою складовою фахової підготовки майбутніх вчителів музики є вокальна підготовка. У науково-методичній літературі проблеми вокальної підготовки досліджувалися у різних аспектах, особливе зацікавлення в межах проблеми становлять результати наукових праць В. Морозова (резонансна теорія мистецтва співу) та В.Ємельянова (фонопедичний метод корекції голосу) методики постановки голосу та фізіології співацького процесу (Л. Дмитрієв, В. Ємельянов, Ф. Заседателев, В. Морозов, Л.Работнов), біофізичних основ співацького процесу (В. Морозов, Н. Горбунов, М. Грачова, А. Єгоров, Р. Юссон, Ю. Юцевич), формування та розвитку співацьких здібностей (Л. Дмитрієв, В. Юшманов, О. Стахевич, Н. Гребенюк, П.Троніна та ін.).

Специфіка вокально-педагогічної діяльності вчителя музики на сучасному етапі передбачає акцентування уваги саме на екологічній спрямованості вокального навчання студентів. Зміст їх вокальної підготовки зумовлено метою та завданнями, які відповідають майбутній практичній педагогічній діяльності з формування вокальної культури школярів. Дана цільова установка передбачає здобуття майбутніми вчителями музики теоретичних знань та практичних навичок, пов'язаних з вокально-педагогічною діяльністю; розуміння сутності процесу голосоутворення та його вікової специфіки,

свідоме володіння навичками діагностування та корекції голосу дітей та дорослих. З огляду на це значним внеском в розвиток педагогічних досліджень з проблем вокальної підготовки майбутніх учителів музики стали наукові праці Л.Василенко, Л.Пашкіної, Г.Стасько, Г.Урбановича. Визначальними для корекції голосу є фонопедичні вправи та використання голосових сигналів домовленнєвої комунікації Віктора Ємельянова, які утворюють корекційний, формуючий, розвивальний вплив на стан голосового апарату людини [3]. В зв'язку з розширенням меж формування вокальної особистості в діяльності педагога важливим є використання міждисциплінарних та міжгалузевих знань. Так, акустика аналізує звук голосу в якості фізичного явища, фізіологія намагається пояснити механізм породження звуку в голосовому апараті, фоніатрія, як розділ медицини, розглядає захворювання, методи лікування та профілактики розладів голосової функції. У своїй роботі зі студентами, серед інших, ми застосовуємо фонопедичні методи. Головним завданням фонопедії як гілки фоніатричного розгалуження є корекція голосу спеціальними педагогічними вправами та прийомами. Термін «фонопедія» міцно увійшов у сучасну педагогічну і медичну практику, яка спрямована на виправлення дефектів голосу цілеспрямованими фонопедичними впливами, шляхом тренуваннями певних органів голосового апарату. Вивчення патології голосу і способів його відновлення - одна з проблем цієї науки. В останні роки межі застосування фонопедії значно розширилися. Чітко окреслилася необхідність усунення як власне голосових розладів, так і розладів, що входять в структуру мовленнєвого дефекту. Контингент людей, що потребують педагогічної допомоги збільшився за рахунок збільшення розладів голосового апарату та слуху у молоді, які часто пов'язані з шкідливими частотними коливаннями та гучністю звукопідсилюючої техніки. Фонопедію можна визначити як комплекс педагогічного впливу, що спрямований на поступову активізацію і координацію нервово-м'язового апарату гортані спеціальними вправами, корекцію дихання і особистості студента, з урахуванням його психо-фізичного стану. Спеціальні тренування дозволяють встановити такий спосіб функціонування голосового апарату, при якому повноцінний акустичний ефект може бути досягнутий з найменшим навантаженням на його органи. Фонопедія як наука спирається на фізіологію голосоутворення, застосовуючи при цьому принципи дидактики і методологічні засади корекційної педагогіки та медичні знання. В даний час фонопедія міцно зайняла

своє місце в комплексі лікувально-реабілітаційних заходів, і часто виявляється єдиним способом повернення повноцінної голосової функції. Основи фонопедичних знань, а також методи профілактики голосових порушень необхідно засвоїти майбутнім вчителям музики, фахівцям корекційної педагогіки, всім причетним до діяльності в галузях вокального та мовленнєвого спрямування.

На індивідуальних заняттях з постановки голосу, сольного співу діяльність студентів спрямована не тільки на засвоєння вокально-художнього репертуару, але і на практичне опанування вокально-технічними, фонопедичними вправами, які є не тільки навчальними, а й оздоровчими. Так, ми радимо майбутнім вчителям дотримуватись власної екологічної культури та транслювати її своїм вихованцям під час проходження педагогічної практики в загальноосвітніх навчальних закладах. В цьому напрямку педагогічно доцільним є спрямування діяльності студентів на консультативно-профілактичні заходи щодо надання консультативних послуг дітям та вчителям. У складних ситуаціях необхідно звернутися до лікаря-фонопеда чи лікаря-фоніатра, який надасть кваліфіковану допомогу у разі:

- різкої зміни чи «відсутності» голосу;
- появи постійного бажання відкашлюватись;
- зміни тембру голосу впродовж доби без явних на те причин;
- погіршення звучання голосу після надмірних голосових навантажень (читання лекцій, докладів, концертних, сценічних виступів);
- появи швидкої втомлюваності голосу в процесі мовлення чи співу;
- запізнілої мутації, зі збереженням «дитячого» голосу в юнацькому віці;
- тривалого захворювання верхніх дихальних шляхів, що спричиняє хрипле звучання голосу.

Ми пропонуємо студентам фонопедичні вправи, які покращують голосову функцію у здорової людини і сприяють її відновленню у хворої. (за схемою Мильченко Т.Г.)

1. Вправи для дихання з вимовою звуків-ПФ, ПФСС в такій послідовності: видихаємо-ПФ, Ф-пауза, легко вдихаємо через ніс з розширенням грудної клітини, причому лопатки на висоті вдиху відходять назад і дещо вгору. Ця вправа сприяє виробленню навичок правильного співацького дихання.

2. Артикуляційна гімнастика, активізація м'язів губ, язика, глотки, носоглотки. Ця вправа допоможе виробити правильний «напівпозіх» при фонації.

3. Вимова сонорних приголосних М, Н, Р, Л у стані «напівпозіху». При цьому необхідно

опустити низько гортань, звільнити м'язи дна ротової порожнини і далі вимовити співзвуччя БП, ВФ, ДТ, СЗ. У разі подолання труднощів спробувати КГ, КХ.

4. З'єднати сонорні звуки з голосними і проспівати їх.

5. Артикуляційні вправи, які формують передрупорну камеру.

6. Вимова голосівок, шелестівок, читання дитячих віршів спочатку в повільному, а потім – в швидкому темпі.

7. Мисленнєва вимова голосних та приголосних звуків у стані «позіху».

8. Спів окремих складів – МІ, МЕ, МА, МО, МУ; НА, НО, НУ в зручній для співака тональності.

9. Спів окремих вокальних фраз спочатку лише на звука М, Н у стані «напівпозіху», потім співається повністю куплет з текстом.

10. Спів нескладних мелодій.

Розвиток вокальної особистості студента в просторі екологічної культури зумовлює **висновки** про активізацію навчально-виховної роботи в напрямках: а) розвитку і збереження голосу студентів, орієнтації їх на дбайливе ставлення до власного здоров'я та здоров'я школярів; б) виховання у майбутніх вчителів музики слухових уявлень про вібрації, гучність та силу звуку голосу людини та технічні засоби відтворення штучного звуку.

Технологія навчання студентів сольному співу на основі екологічного підходу базується на принципах цілісності, адаптивності, природо відповідності, вона спрямована на: застосування фонопедичних, вокально-мовленнєвих вправ та використання речитативів; навчання кантиленному стилю співу з використанням мелодій з інструментальним супроводом і «а капела»; навчання колоратурному стилю співу з використанням вокальних творів у швидких темпах; навчання вмінням поєднувати декламаційний, кантилений і колоратурний стиль, з використанням вокальних творів різного ступеню складності; роботу з підсилюючою апаратурою, визначення шкідливих рівнів вібрації та гучності. Погляд на вокальну підготовку студентів з позицій екологічної культури зумовив появу понять: «екологія звуку», «музична екологія», «шизофонія», які потребують глибоких педагогічних роздумів.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Васенина К.В. Проблема слова в пении. // Вопросы вокальной педагогики. Выпуск 1У. -М.-Музыка. 1969.
2. Дорошко О.М. Экологическая педагогика. - Гродно: - Дб9 ГрГУ, 2002. 176с.
3. Емельянов В.В. Развитие голоса. Координация и тренаж. СПб, 1996 3-е изд. -СПб., -М. -Краснодар, 2003.
4. Мильченко Т.Г. Речевая фонопедия в комплексном лечении нарушений голоса. //Современные методы диагностики и лечения заболеваний гортани. // Респ. Сб. науч. тр. Вып. XXX1У.М., 1988.- С.123-134.

5. Мельникас Л.И. Екология современной музыкальной культуры. ЛитССР. Институт повышения квалификации работников культуры». -1986.-118.

6. Морозов В.В. Искусство резонансного пения. Основы резонансной теории и техники. –М.-2008.

7. Тринос В.А. Дисфонии, их лечение у лиц голосовых профессий. Киев, 1981. -250.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА.

Дерев'янка Людмила Анатоліївна – канд. пед наук, доцент кафедри вокально-хорових дисциплін та методики музичного виховання Кіровоградського державного педагогічного університету ім. В. Винниченка.

Наукові інтереси: вокальна педагогіка, вокально-мовленнєва культура, охорона та гігієна голосу людини.